

Prof. em. dr hab. Bożena Pikala-Tokarz
ul. Zamknięta 5 m 1
41-205 Sosnowiec
e-mail: tokarzbozena@gmail.com
tel. +48 793 33 34 26

Sosnowiec, 20 lutego 2022 r.

Ocena
cyklu publikacji, osiągnięć i aktywności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej pani
dr. Zofii Brzozowskiej w związku z wnioskiem o nadanie Jej stopnia naukowego
doktora habilitowanego

Na podstawie przedstawionego mi do oceny cyklu publikacji, dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego pani dr. Zofii Brzozowskiej muszę już na początku stwierdzić, że reprezentuje ona osobowość dojrzałą naukowo. Z wielką rzetelnością i konsekwencją prowadzi badania nad średniowieczną kulturą Słowian prawosławnych, nad ich związkami z cywilizacją bizantyjską, wschodnim chrześcijaństwem oraz islamem. Wykorzystując twórczo posiadaną wiedzę historyka bizantynisty i filologa paleoslawisty, porusza się swobodnie w przestrzeni interdyscyplinarnej nauk humanistycznych. Skrupulatnie przeszukuje archiwa, odnajdując w nich teksty nieznane lub zapomniane, które składają się na obraz słowiańskiego prawosławia na Półwyspie Bałkańskim, także w relacji z islamem. Jej praca ma w znacznej mierze charakter odkrywczy, a także pokazuje mechanizm powstawania stereotypów, najczęściej z braku wiedzy, o czym świadczy - w zakresie relacji z rodzącym się islamem – kompilacyjność tekstów cerkiewnosłowiańskich, których autorzy przejmowali bezrefleksyjnie informacje na temat wyobrażeń religijnych Arabów od twórców bizantyjskich, głównie z tekstów greckich. Szczególną uwagę zwraca sukcesywne poszerzanie przez Nią zakresu badawczego tak, że odczytuje się Jej dorobek jako jedno spójne dzieło. Niewątpliwie możliwości takie dają Jej kompetencje zdobyte na dwóch kierunkach, na historii i na slawistyce oraz indywidualna kreatywność i rzetelność. Godna podziwu jest Jej energia i ciekawość badawcza, konsekwentne doskonalenie warsztatu badawczego, dzięki wewnętrznej determinacji, co czyni Ją z młodej badaczki, wiekowo, badaczką dojrzałą, porządkującą „znaleziska” w układzie historyczno-kulturowym i typologicznym.

Już w okresie studiów na Wydziale Filozoficzno-Historycznym (lata 2005-2010), postanowiła połączyć studia historyczne nad kulturą bizantyjską z badaniami nad średniowieczem Słowian Południowych i Wschodnich. Studia slawistyczne na Wydziale Filologicznym UŁ (lata 2006-2011) uzupełniły Jej wiedzę faktograficzną i religioznawczą o obszar filologiczny, językoznawczy i literaturoznawczy, dając narzędzia do opisu i analizy

świadczeń piśmiennictwa cerkiewnosłowiańskiego. Ciekawość naukowa, pracowitość, dobre przygotowanie historyczno-filozoficzne i filologiczne oraz praca w studenckim kole naukowym sprawiły, że podejmując pisanie rozprawy doktorskiej w ramach Studiów Doktoranckich Nauk Humanistycznych, miała wyraźnie określony cel i plan badawczy, co doprowadziło do znakomych i szybkich rezultatów w postaci rozprawy doktorskiej (2015 r.) i książki podoktorskiej pt. *Sofia – upersonifikowana Mądrość Boża. Dzieje wyobrażeń w kręgu kultury bizantyńsko-słowiańskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, ss. 490 oraz innych dwóch książek jednoautorskich: *Święta księżna kijowska Olga. Wybór tekstów źródłowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014 r., ss. 220 i *Chadidża i jej czarnookie siostry. Obraz kobiet bliskowschodnich z epoki narodzin islamu w średniowiecznej literaturze kręgu bizantyńsko-słowiańskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, ss.306; 5 książek współautorskich: *Maria Lekapena* (współautor M.J. Leszka), 2017, ss. 236; *Piotr I Święty, car bułgarski. Maria Lekapena, caryca bułgarska* (współautorzy M.J. Leszka i K. Marinow), Łódź 2018, ss.390; *Latopis nowogrodzki pierwszy starszej edycji* (współautor I. Petrov), Łódź 2019, ss. 436; *Nowogród Wielki. Historyczny przewodnik po średniowiecznej republice* (współautor M.J. Leszka), Łódź 2019; *Muhammad and the Origin of Islam in the Byzantine-Slavic Literary Context. A Bibliographical History* (współautor M.J. Leszka i T. Wolińska), transl. K. Gucio, K. Szuster-Tardi, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Columbia University Press (kolportaż zagraniczny), Łódź – Kraków 2020, ss. 306, a także kilkadziesiąt artykułów, recenzji i przekładów opublikowanych w renomowanych wydawnictwach i czasopismach krajowych i zagranicznych. Za swoje podstawowe osiągnięcie naukowe, przedstawione do oceny w postępowaniu habilitacyjnym (zgodnie z art. 219 ust. 1. pkt 2 Ustawy), Habilitantka podaje 2 monografie książkowe (jednoautorską i trójautorską): *Chadidża i jej czarnookie siostry. Obraz kobiet bliskowschodnich z epoki narodzin islamu w średniowiecznej literaturze kręgu bizantyńsko-słowiańskiego* oraz *Mahummad and the Origin of Islam in the Byzantine-Slavic Literary Context. A Bibliographical History* (współautorzy M.J. Leszka i T. Wolińska), w której Jej udział jest dominujący oraz 4 artykuły wydane w czasopismach i zagranicznych tomach zbiorowych: 1. *Femal Deities of Pre-Islamic Arabia in the Byzantine and Old Russian Sources*, „ARAM Periodical” 2018, s. 499-512, (University of Oxford); 2. *Formy imienia Mahometa w średniowiecznych tekstach ruskich (XI-XVI w.) i ich pochodzenie*, [in:] *Contributions to the 21st Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*, ed. E. Gutiérrez Rubio, A. Grishchenko, E. Kislova, D. Kruk, T. Speed, Z. Týrová, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2018, s. 30-39; 3. *Koran w piśmiennictwie*

cerkiewnosłowiańskim? *Fragmenty tłumaczeń i ślady recepcji (uwagi wstępne)*, [in:] *Contributions to the 22nd Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*, ed. E. Gutiérrez Rubio, D. Kruk, I. Pálosi, T. Speed Z. Týrová, D. Vashchenko, A. Wysocka, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2020, s. 46-56.; 4. *A Translation of a Translation: the Byzantine Greek Version of the Quran in Church Slavonic Writings (a Ritual of Renunciation of Islam and the Panoplia dogmatica by Euthymios Zigabenos)*, [in:] *New Trends in Slavic Studies* 2, ed. S.J. Suárez Cuadros, E.J. Vercher García, B. Barros García, P. Marynenko, E.F. Quero Gervilla, КРАСАИД, Moskva 2021, s. 874-879. Zanim jednak przejdę do przedstawienia ich wartości na tle podoktorskiej aktywności naukowej Habilitantki przypomnę ilościowo-jakościowy Jej dorobek.

Dr Zofia Brzozowska opublikowała: 3 książki jednoautorskie (w tym 1 przed uzyskaniem stopnia doktora - *Święta księżna kijowska Olga. Wybór tekstów źródłowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, ss. 220), 5 we współautorstwie, około 50 artykułów naukowych wydanych jako rozdziały w monografiach (7 przed doktoratem, 14 po, w tym 3 wykorzystane w monografii) oraz artykuły w czasopiśmie (14 przed, 13 po, w tym 3 przekłady tekstów cerkiewnosłowiańskich z komentarzami, 5 artykułów wykorzystanych w monografii oraz 1 w druku), 10 recenzji prac naukowych (6+4), 3 recenzje wydawnicze artykułów naukowych oraz przekłady 25 tekstów starocerkiewnosłowiańskich w znacznej części odnalezionych w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w St. Petersburgu, Rosyjskiej Bibliotece Państwowej, Państwowym Muzeum Historycznym oraz Rosyjskim Archiwum Akt Dawnych. Wygłosiła referaty na 43 konferencjach naukowych (18 przed uzyskaniem stopnia doktora, 25 – po). Była/jest wykonawczynią 3 grantów NCN (Harmonia 6, 8 i 9), kierowała jednym pt. *Mahomet i narodziny islamu – stereotypy, wiedza i wyobrażenia w kręgu kultury bizantyjsko-ruskiej* finansowanym również ze środków NCN. Uczestniczyła także w 2 projektach MNiSW (Universalia 2.2. i 2.1.) oraz w projekcie przyznawanym przez NCN Preludium 2 i projekcie europejskim finansowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego przed uzyskaniem stopnia doktora. Brała udział w pracach redakcyjnych jako wykonawczyni i redaktorka np. książki *Widmo Mahometa, cień Samuela. Cesarstwo Bizantyjskie w relacji z przedstawicielami innych religii i kultur (VII–XV w.)*, ed. Z.A. Brzozowska, M.J. Leszka, K. Marinow, T. Wolińska, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 13-44 oraz jako członkini kolegium redakcyjnego rocznika „Studia Ceranea”.

Jej zainteresowania naukowe koncentrują się na następujących tematach w ramach badań nad średniowieczną kulturą Slavia Orthodoxa: na słowiańskich wyobrażeniach na temat Sofii Mądrości Bożej, literaturze cerkiewnosłowiańskiej w perspektywie relacji z

wydarzeniami dziejowymi i religijnymi (*Obraz Bizancjum w tekstach hagiograficznych poświęconych księżnej Oldze (XI–XVI w.)*, [in:] *Rzymianie i barbarzyńcy. Religia – polityka – kultura. Materiały V Kongresu Mediewistów Polskich*, vol. VI, ed. T. Wolińska, M. Ożóg, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019, s. 115-132.) tekstach polemicznych, na ich relacjach z islamem (np. *Zapóżyczona czy własna wizja dziejów powszechnych? Wpływ autorów bizantyńskich na świadomość historyczną Słowian Południowych i Wschodnich (na przykładzie opowieści o Mahomecie i Historii paulicjan Piotra z Sycylii)*, [in:] *Widmo Mahometa, cień Samuela. Cesarstwo Bizantyńskie w relacji z przedstawicielami innych religii i kultur (VII–XV w.)*, ed. Z.A. Brzozowska, M.J. Leszka, K. Marinow, T. Wolińska, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 13-44, na piśmiennictwie staroruskim i południowosłowiańskim (*Bizantyński ideał władcy i jego staroruskie rozwinięcie w świetle Pouczenia księcia kijowskiego Włodzimierza Monomacha*, „*Slavia Orientalis*”, 62, 2013, s. 77-86.), kulturze, sztuce i literaturze starobułgarskiej (np. *Art and Church Architecture*, [in:] *The Bulgarian State in 927–969. The Epoch of Tsar Peter I*, ed. M.J. Leszka, K. Marinow, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Columbia University Press, Łódź–Kraków 2018, s. 380-400.), średniowiecznej literaturze antyheretyckiej oraz historii kobiet w kręgu *Slavia Orthodoxa* (np. *Wizerunek księżnej Milicy Hrebeljanović w literaturze południowosłowiańskiej XIV–XV w. i folklorze serbskim*, [in:] *Śladem dziś stąpom Nauczycieli. Studia poświęcone pamięci Profesor Donki Petkanovej*, ed. M. Walczak-Mikołajczakowa, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017, s. 49-63; *Wizerunki władczyń moskiewskich XVI i XVII w. w bylinach i folklorze rosyjskim*, „*Studia Wschodniosłowiańskie*”, 12, 2012, s. 41-56; *Łacinniczka na tronie XIII-wiecznej Serbii. Wizerunek królowej Jeleny z Andegawenów w pismach arcybiskupa Danila II*, „*Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia*”, 19, 2012, s. 71-83; *Pochwała wielkiej księżnej włodzimierskiej Marii. Edycja i przekład nieznanego zabytku literatury staroruskiej*, „*Slavia Antiqua*”, 54, 2013, s. 299-312. Na Jej studia nad literaturą i kulturą Słowian prawosławnych w średniowieczu składają się różnorodne prace: z zakresu imaginarium filozoficzno-religijnego np. *Sofia – Mądrość Boża. Przymiot, energia czy odrębna osoba Boska w teologii Kościoła wschodniego (do XV w.)*, „*Hybris. Internetowy magazyn filozoficzny*”, 20, 2013, s. 1-21 oraz świeckiego, dotyczącego przede wszystkim władcy i jego relacji z bóstwem i ówczesnymi wydarzeniami historycznymi, np. *Bizantyński ideał władcy i jego staroruskie rozwinięcie w świetle Pouczenia księcia kijowskiego Włodzimierza Monomacha*, „*Slavia Orientalis*”, 2013, s. 77-86 czy artykuły i monografia nt. bułgarskiego cara Piotra I i jego żony Marii Lekapeny; historia kobiet, władczyń, żon i córek Mahometa i świętych takich, jak św.

Olga księżna kijowska i in., które rekonstruuje złożony obraz Slavia Orthodoxa, ukształtowany między cywilizacją bizantyjską, rodzącym się Islamem a chrześcijaństwem. Z różnych rodzajów tekstów, historiograficznych, hagiograficznych, hymnograficznych, itinerariów, wydobywa narrację literacką średniowiecznych bułgarskich, greckich, ruskich i też serbskich pisarzy, w znacznej mierze dotąd nieznaną, ponieważ przez nią odkrytych lub opracowanych, np. *Maria Lekapene, Empress of the Bulgarians. Neither a Saint nor a Malefactress*, transl. Marek Majer, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego – Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego – Columbia University Press, Łódź–Kraków 2017, ss. 236 (współautor M. J. Leszka) i *Piotr I święty car bułgarski (ok. 912-969) Maria Lekapena caryca bułgarska (ok. 912-963)*. Jest to pierwsza w światowej literaturze monografia poświęcona Piotrowi i Marii, w której autorzy zweryfikowali na podstawie dokładnej analizy tekstów źródłowych dotychczasowy wizerunek monarchów. Natomiast książka, będąca pierwszym pełnym polskim przekładem (autorami fragmentarycznego przekładu byli A. Naumow i J. Stradomski) manuskryptu pt. *Latopis nowogrodzki pierwszy starszej redakcji* (współautor: Ivan N. Petrov) powstała w oparciu o odpis synodalny latopisu, przechowywany w Muzeum Historycznym w Moskwie, zdigitalizowany w 2018 r. W poprzedzającym przekład wstępie autorzy dokonują opisu tekstu z uwzględnieniem istniejących opracowań i innych źródeł. Książka ta z kolei stała się podstawą do przedstawienia (wspólnie z M. J. Leszką) historii Nowogrodu w monografii *Nowogród Wielki. Historyczno-kulturowy przewodnik po średniowiecznej republice* (2019), burzącej stereotyp, że Słowianie Wschodni nie potrafią żyć w ustroju demokratycznym, a taki panował w Nowogrodzie (do XV w.).

Ważne miejsce w dorobku naukowym p. dr Zofii Brzozowskiej pełnią przekłady na język polski tekstów starocerkiewnosłowiańskich, które należy traktować jako aktywność naukową, ponieważ wymagają wiedzy historyczno-kulturowej, znajomości innych źródeł i przede wszystkim znajomości starożytnej formy języka w jego relacji z ówczesną rzeczywistością, a także lekkości, biegłości i talentu w posługiwaniu się językiem nowożytnym, co Habilitantka spełnia z naddatkiem. Podobnie sądzą autorzy (a więc i Autorka) wstępu do *Latopisu nowogrodzkiego...*: „(...) przekład tekstu dawnego – jest specyficznym aktem twórczym i nosi mniej lub bardziej wyraziste znamiona i rysy idiolektu tłumacza, wymykającego się nieraz ścisłym regułom. (...) podejmowane decyzje translatorskie i dokonywane wybory każdorazowo uwzględniać powinny kontekst gramatyczny, tekstowy, interpretacyjno-recepcyjny, wreszcie środowiskowo-konwencyjny, w którym tłumaczone źródło funkcjonuje lub funkcjonować będzie.” Habilitantka nie tylko w rozprawach i książkach, lecz w równym stopniu w tłumaczeniach odsłania nieznaną lub słabo znaną świat literackiego

postrzegania Boga, religii, władzy, kobiety i sztuki przez greckich, bułgarskich, serbskich i ruskich pisarzy średniowiecznych. Namawiałabym wobec tego Habilitantkę do zwrócenia uwagi naukowej na problematykę przekładu tekstów dawnych (na przykładzie starocerkiewnosłowiańskich) nie tylko z punktu widzenia historycznoliterackiego, lecz również teoretycznoliterackiego i przekładoznawczego. W tym kontekście zjawisko przekładu z przekładu, o którym pisze Pani Doktor w jednym z artykułów, wzbudza szczególne zainteresowanie.

Cechą charakterystyczną dorobku naukowego Pani Doktor jest wyznaczanie sobie coraz szerszych problemowo i tematycznie obszarów badawczych oraz ich wzajemne przenikanie, tak jak przenikały się na Półwyspie Bałkańskim i wśród Słowian Południowych i Wschodnich religie, kultury i cywilizacje. Zaczynając od serafinów i cherubinów (*Wyobrażenia na temat serafinów i cherubinów w traktacie „Hierarchia niebiańska” Pseudo-Dionizego Areopagity i ich reminiscencje w tradycji ikonograficznej chrześcijaństwa wschodniego*, [in:] *Polska i Europa w średniowieczu. Przemiany strukturalne. Podmioty i przedmioty w badaniach historycznych*, ed. M. Adamczewski, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2011, s. 11-26.) oraz „orientalnych” pereł (*Określenia pereł w tekstach staro-cerkiewno-słowiańskich redakcji ruskiej jako przykład orientalizmów*, [in:] *Beiträge der Europäischen Slavistischen Linguistik (Polyslav)*, vol. 16, ed. S. Ulrich, E. Kislova, E. Kubicka, Verlag Otto Sagner, München–Berlin–Washington 2013, s. 34-38.) aż po „Chadidzę i jej czarnookie siostry” rekonstruuje i przedstawia obraz religijnej, literackiej i kulturowej wyobraźni Słowian prawosławnych zapisany w tekstach greckich i słowiańskich, wykazując jego złożoność i bogactwo (z konieczności).

Dorobek naukowy Habilitantki stanowi niewątpliwy wkład w rozwój literaturoznawstwa w zakresie tekstów i kontekstów starocerkiewnosłowiańskich, co dobrze reprezentuje wskazany przez Nią, jako podstawowe osiągnięcie naukowe, cykl publikacji powiązanych tematycznie pt. *Obraz mieszkańców Bliskiego Wschodu z epoki narodzin islamu w średniowiecznej literaturze kręgu bizantyńsko-słowiańskiego*. Skupiają się w nim w sposób komplementarny dwa kręgi zagadnień, Mahomet i narodziny islamu oraz kobiety bliskowschodnie czy szerzej mieszkańcy Bliskiego Wschodu, odzwierciedlając wzajemne relacje między cywilizacją bizantyńską, arabską a chrześcijańską, wyjaśniają nie tylko przenikanie się kultur, lecz także stereotypy i przekłamania. Ślady wzajemnego oddziaływania różnych religii na wyobraźnię religijną i kulturową można odnaleźć nie tylko w tekstach starocerkiewnosłowiańskich – jak czyni to Autorka. Polscy badacze *Koramu* zauważają również wpływ *Biblii* na „święte Słowo Mahometa”. Wartość poznawcza cyklu polega na

przedstawieniu powszechnie nieznanego, a niekiedy dopiero odkrytego obrazu świata bizantyńsko-słowiańskiego. W badaniach nad tekstami średniowiecznymi dotyczącymi antymuzułmańskiej polemiki zabytki cerkiewnosłowiańskie zajmują marginalne miejsce, które wypełnia Autorka monografią własną i współautorską, a także wskazanymi 4 artykułami. W monografii współautorskiej pt. *Muhammad and the Origin of Islam in the Byzantine-Slavic Literary Context. A Bibliographical History* opisywane są wszystkie teksty znane na Rusi na temat Mohameta i źródeł islamu w kontekście bizantyńsko-słowiańskim. Zważywszy, że Habilitantka jest autorką koncepcji całości w formie słownika bibliograficznego, 8 rozdziałów liczących 57 stron i współautorką wszystkich pozostałych, Jej wkład jest znaczny i znaczący. Wydobywa przede wszystkim nieznaną obszar egzystencji chrześcijaństwa i rodzącego się islamu za sprawą Mahometa, przedstawiając te teksty staroruskie, których autorzy opisali sylwetkę Mahometa, treść jego nauki, wydarzeń historycznych i środowiska arabskiego. Współudział bizantynistów, Mirosława J. Leszki i Teresy Wolińskiej, wnosi konieczną wiedzę do określenia miejsca przekładanego tekstu w literaturze bizantyńskiej. Postrzeganie Mahometa na gruncie słowiańskim wynika bowiem z powszechnego w ówczesnym świecie prawosławnym procederu przekładu z przekładu. Nie bez znaczenia – w świetle przedstawionych studiów – jest nazywanie Mahometa heretykiem na równi z Marcinem Lutrem, zwanym Niemcem. Autorka omawia recepcję tych tekstów wśród Słowian, uwzględniając tylko te redakcje, które zostały przetłumaczone na język starocerkiewnosłowiański i były znane na Rusi.

W monografia jednoautorskiej *Chadidża i jej czarnoookie siostry* z dużym znanstwem zostały przedstawione portrety kobiet, Persjanek i Arabek w oparciu o staroruski materiał źródłowy z XI-XVI wieku. Jest ona komplementarna wobec poprzedniej na kilku płaszczyznach: historycznej, obyczajowej i religijnej. Są one wizerunkami kobiet żyjących w IV-VIII w. na terenie Bliskiego Wschodu, świętych męczennic, herezjarchiń (Kalinika manichejka), władczyń i kobiet z bliskiego otoczenia Proroka, stworzonych przez pisarzy bizantyjskich. Teksty przetłumaczone kilka wieków po opisywanych wydarzeniach różnią się mniej lub bardziej od oryginału. Za ich pośrednictwem Autorka przybliża okoliczności historyczne towarzyszące lub poprzedzające wystąpienia Mahometa i powstanie islamu; obyczajowość oraz stosunek pisarzy staroruskich (wcześniej bizantyńskich) do przynależności etnicznej bohaterek, które oceniali nie ze względu na pochodzenie, lecz na wyznawaną przez nie religię. Nie bez przyczyny wczesnośredniowieczna Persja cieszyła się zainteresowaniem cerkiewnosłowiańskich pisarzy. Na jej terenie szybko zaczęło się bowiem upowszechniać chrześcijaństwo, choć jego dzieje były dramatyczne i skomplikowane w kontakcie z

zoroastryzmem i częściowo judaizmem, nieco podobnie jak na Półwyspie Arabskim. Poza tym imperium Sasanidów uznawano za centrum wielu prądów heterodoksyjnych wewnątrz wschodniego chrześcijaństwa. Za heretyka uznawano też początkowo Mahometa. Chadidża i jej siostry są już wyznawczyniami nauki Mohameta, mniej lub bardziej świadomymi, jak przedstawiają teksty staroruskie. W ten sposób Habilitantka rekonstruuje cerkiewnosłowiański obraz narodzin islamu, okoliczności im towarzyszące oraz zapisany w nim stosunek Słowian Wschodnich do tej religii i jej twórcy Mahometa.

Tematyka obu monografii przewija się przez cały dorobek Pani Doktor. Stanowiąc jego swoisty leitmotiv, jest poszerzana i uzupełniana przez nowe materiały źródłowe i przemyślenia z nimi związane. Poza kobietami Mohometa wcześniej badała Ona portrety literackie św. księżnej kijowskiej Olgi, Heleny Dragosz - Serbki na bizantyńskim tronie, księżnej Milicy Hrebeljanović, władczyni moskiewskim z XVI-XVIII w., serbskich (*Łacinniczka na tronie XIII wiecznej Serbii*) i bułgarskich (Maria Lekapena). Jej dorobek cechuje znaczny stopień odkrywczosci, także na poziomie źródeł, np. odkrycie i wprowadzenie do obiegu naukowego nieznanego dotąd wariantu cerkiewnosłowiańskiego przekładu skrótu *Historii paulicjan* Piotra z Sycylii. Wysoki poziom warsztatu naukowego Habilitantki wynika z wiedzy historycznej i sławistycznej, a także ze znajomości współczesnych koncepcji metodologicznych, choć nie powołuje się na nie bezpośrednio. Wszystko to sprawia, że swobodnie porusza się w obszarze Slavia Orthodoxa. Przenosi czytelnika w słabo znany świat słowiański, łącząc znakomicie narrację naukową z narracją literacką.

Dorobek naukowy pani dr. Zofii Brzozowskiej jest obszerny i imponujący. Wynika w znacznej mierze z Jej drogi naukowej wyznaczonej przez miejsce zatrudnienia i realizowane projekty naukowe. W latach 2015-2020 była zatrudniona na stanowiskach administracyjnym (2015-2017) w Katedrze Filologii Słowiańskiej UŁ oraz naukowych w Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana, *Ceraneum* UŁ i w Katedrze Filologii Słowiańskiej; od 2020 r. – w Katedrze Filologii Słowiańskiej na stanowisku naukowo-dydaktycznym. Dlatego trudno byłoby znaleźć w Jej aktywności wielkie osiągnięcia dydaktyczne, choć prowadzi seminarium licencjackie w Katedrze Filologii Słowiańskiej, zajęcia w Szkole Doktorskiej oraz uczestniczyła w projekcie dydaktycznym PROM itp.

Swe zdolności organizacyjne zaprezentowała w pracach i organizacji ośrodka *Ceraneum* oraz w uczestnictwie i w prowadzeniu projektów badawczych. Umiejętność pracy w zespole i z zespołem stanowi ważny aspekt pracy dydaktycznej i uzyskiwania w niej osiągnięć. Uczestniczy także w pracach Międzynarodowego Zespołu Ekspertów Ministerstwa

Nauki i Szkolnictwa Wyższego Federacji Rosyjskiej, *Mega-grants*. Z dydaktyką wiąże się też popularyzatorstwo. Artykuły popularnonaukowe zamieszcza Ona w czasopismach uniwersyteckich, ogólnopolskich periodykach społeczno-kulturalnych, a także w książkach zbiorowych, np. „Polityka. Przewodnik Historyczny” – współautorstwo artykułu poświęconego historii i kulturze bizantyńskiej, a także współautorstwo książek nt. biografii cara Piotra I i carycy Marii Lekapeny, dziedzictwa Nowogrodu Wielkiego oraz digitalizacja *Latopisu nowogrodzkiego pierwszego starszej redakcji*. Jest członkinią towarzystw: Polskiego Towarzystwa Historycznego, Association of Slavists, POLYSLAV oraz Komisji Bizantologicznej PTH.

Pani dr Zofia Brzozowska jest rozpoznawalna w krajowym i międzynarodowym środowisku slawistycznym. Współpracuje z 6 zagranicznymi periodykami naukowymi (artykuły, recenzje, tłumaczenia): „Paleobulgarica” (BAN), „ARAM Periodical” (University of Oxford), „Historia nova” (Bratislava), „Bulgaria Mediaevalis”, „Studia Medieval” (Spoleto), „Studia Historica. Historia Medieval” (Salamanka).

Wartość aktywności naukowej została pięciokrotnie zauważona przez władze Uniwersytetu Łódzkiego w postaci przyznanych Jej nagród: w 2016 r. – Nagroda III stopnia JM Rektora UŁ za monografię pt. *Sofia – upersonifikowana Mądrość Boża*; 2018 – Nagroda Zespołowa I stopnia JM Rektora UŁ za książkę pt. *Maria Lekapene, Empress of the Bulgarians. Neither a Saint nor a Malefactress* (z M.J. Leszką); 2019 – Nagroda Dziekana Wydziału Filologicznego za wybitną działalność naukową; Nagroda Zespołowa II stopnia JM Rektora UŁ za osiągnięcia naukowe wspólnie z M.J. Leszką, za monografię pt. *Piotr I Święty, car bułgarski (ok. 912–969). Maria Lekapena, caryca bułgarska (ok. 912–?963)*; 2020 – Nagroda Zespołowa I stopnia JM Rektora UŁ (wspólnie z M.J. Leszką) za monografię pt. *Nowogród Wielki. Historyczno-kulturowy przewodnik po średniowiecznej republice*; 2021 – Nagroda Zespołowa I stopnia JM Rektora UŁ (wspólnie z M.J. Leszką i T. Wolińską) za monografię pt. *Muhammad and the Origin of Islam in the Byzantine-Slavic Literary Context. A Bibliographical History*.

Jestem przekonana (na podstawie przedstawionych materiałów), że specjalność reprezentowana przez Habilitantkę, poziom i aktywność naukowo-organizacyjna Pani Doktor służyć i będą jeszcze lepiej służyć działalności dydaktycznej i naukowej Katedry Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Łódzkiego, także dzięki Jej relacjom badawczym z bizantynistami z Centrum *Ceraneum*.

Stwierdzam, że osiągnięcia naukowe, aktywność naukowa, organizacyjna, dydaktyczna (dobrze oceniana przez studentów), popularyzatorska i tłumaczeniowa pani dr. Zofii Brzozowskiej stanowią cenny wkład w literaturoznawstwo w zakresie

starocerkiewnosłowiańskim, w paleoslawistykę, studia bizantynistyczne i w zjawisko spowinowacenia wyobrażeń w religiach monoteistycznych, a Habilitantka spełnia wymagania stawiane przez Ustawę w sprawie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa.

Prof. em. dr hab. Bożena Piśkała-Tokarz